

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรม
แนะแนว ตามกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง เพื่อเพิ่มพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียน ผู้วิจัย
จึงขอเสนอเอกสารและงานวิจัย ที่เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและตั้งสมมติฐานดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประหยัด
  - 1.1 ความหมายและความสำคัญของการประหยัด
  - 1.2 ประเภทของการประหยัด
  - 1.3 หลักการปฏิบัติเพื่อการประหยัด
  - 1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประหยัด
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง
  - 2.1 ความหมายและความสำคัญของกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง
  - 2.2 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง
  - 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว เพื่อเพิ่มพฤติกรรมการ
ประหยัด
  - 3.1 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว
  - 3.2 เทคนิคต่างๆ ที่ใช้ในชุดกิจกรรมแนะแนว
  - 3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว
  - 3.4 การหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมแนะแนว
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประหยัด

1.1 ความหมายและความสำคัญของการประหยัด

การประหยัดเป็นคุณลักษณะสำคัญที่เป็นพื้นฐาน เป็นแนวทางในการสร้างฐานะให้แก่ตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญของการประหยัดไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

เปลก สนธิรักษ์ (2513 : 127 อ้างถึงใน อรพิน สุขแจ่ม 2546 : 7-8) กล่าวถึงการประหยัด โดยใช้คำว่ามัธยัสถ์ว่า หมายถึงการประหยัดค่าใช้จ่าย ใช้จ่ายอย่างปานกลางพอให้ความสุขตามความจำเป็นของชีวิต และมีความหมายตรงกันข้ามกับความสุรุ่ยสุร่าย ซึ่งหมายถึงใช้อย่างไม่นึกถึงหน้าถึงหลัง ฟุ่มเฟือยตามความพอใจ จนลืมหูลืมตา และลืมหูลืมเงินทองเป็นของหมดเปลือง เมื่อหมดแล้วก็ทำให้เกิดความลำบาก ต้องเป็นหนี้เป็นสินคนอื่น คนมัธยัสถ์หรือคนประหยัดนั้นยอมใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล รู้จักประมาณว่าตัวใช้จ่ายอะไรบ้าง รู้ว่าสิ่งใดควรเสียสิ่งใดไม่ควรเสีย เงินรายได้ที่หามาเมื่อเหลือจากการใช้จ่ายก็เก็บไว้เป็นทุนรอนต่อไป โดยเลือกพิจารณาแต่เฉพาะการลงทุนที่เหมาะสมและมั่นคง

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญ กระทรวงศึกษาธิการ (2529 : 3-4) ได้ให้ความหมายของการประหยัดและการออมว่า หมายถึง การรู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็น ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม ซึ่งแบ่งเป็นสาระสำคัญคือ การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนใช้เวลาของตนให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เช่น การใช้เวลาในการทำธุรกิจส่วนตัว การเรียนหนังสือ การนอน การทำงานอดิเรก การช่วยเหลือส่วนรวม การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เหมาะสมกับรายรับ มีการเก็บออม ยับยั้งความต้องการของตน อันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่พอควร ตัดสินใจใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ คุ้มค่าที่สุด ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้ สิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รู้จักรักษาซ่อมแซมเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความเคยชินหรือสะดวกสบายของตน เช่น การประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา ของส่วนรวม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2542 : 667) กล่าวว่า การประหยัด หมายถึง การยับยั้ง ระมัดระวัง เช่น การประหยัดปาก ประหยัดคำ ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ

ภัทราพันธ์ หรุ่นรักวิทย์ (2542: 36) กล่าวถึงความหมายของการประหยัดไว้ว่า การประหยัด หมายความว่า การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งรู้จักใช้ทรัพย์สิน เวลา และสิ่งของเครื่องใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด

อรพิน สุขแจ่ม (2546 : 9) ให้ความหมายของการประหยัดไว้ว่า หมายถึงการที่บุคคลรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ อันได้แก่ เงิน เวลา และสิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตนเองและของส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า สูงสุด

จากการให้ความหมายของการประหยัดที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า การประหยัด หมายถึง การที่บุคคลรู้จักวางแผนและใช้ เงิน เวลา และทรัพยากรสิ่งของเครื่องใช้ ตามความจำเป็นอย่างรอบคอบ คุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด

และเมื่อพิจารณาถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประหยัด ได้มีผู้กล่าวถึงประโยชน์และความสำคัญของการประหยัด ไว้ดังนี้

ทวีรสมิ์ ธนาคม (2524 : 164-193 อ้างถึงใน อารมณฺ์ สนานนฺ์ 2544 : 12-16) กล่าวให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของการประหยัดว่า การทำสิ่งเล็กน้อยที่สุดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทุกสิ่งทุกอย่างให้คุ้มค่า การใช้จ่ายน้อยที่สุดให้ได้ผลมากที่สุด เช่น การประหยัดในเรื่องอาหารการกิน โดยได้อาหารครบทั้งห้าหมู่ และพอเพียงกับความต้องการสารอาหารของร่างกาย ซึ่งอาหารมาบริโภคได้คุณค่าทางโภชนาการสูง เป็นการซื้อหาอย่างประหยัด ถ้าซื้อแล้วประโยชน์น้อย และส่วนกินได้น้อย ไม่นับว่าบริโภคอย่างประหยัด และไม่คุ้มค่าเงิน การใช้อย่างประหยัดช่วยให้มีเหลือเก็บออม

ศรินยา ชัยเพียรเจริญกิจ (2530 :16) กล่าวไว้ว่า การประหยัดมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังและเสริมสร้างการประหยัดแก่เยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญต่อไปในอนาคต และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติให้มั่นคง

ด้านการประหยัดเวลา ปรีดา ลิ้มถวิล (2537 : 5-6 อ้างถึงใน อารมณฺ์ สนานนฺ์ 2544 :13) กล่าวถึงการประหยัดเวลาไว้ว่า เวลาเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุด บางคนกล่าวว่าเวลามีค่ามากกว่าเงิน เพราะเวลามีจำกัด ไม่มีใครสามารถซื้อเวลาเพิ่มได้ ไม่ว่าจะร่ำรวยเพียงใด ไม่สามารถเก็บเวลาเอาไว้แล้วนำมาใช้ใหม่ได้ และไม่สามารถทำให้เวลาเพิ่มขึ้น การใช้เวลาเพียง 8 นาที สำหรับการเตรียมทำงานในแต่ละวัน และกระทำตามแผนที่วางไว้อย่างไม่ย่อท้อจะยังผลมีเวลาเหลือเพิ่มขึ้น 1 ชั่วโมงในแต่ละวัน เพื่อทำในสิ่งจำเป็นยิ่งกว่า จึงเห็นได้ว่าการประหยัดเวลา ด้วยการบริหาร วางแผน และใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะช่วยให้ใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพและใช้เวลาในการทำงานน้อยลง

และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 19 กรกฎาคม 2517 เกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญของการประหยัดว่า “...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป ...การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ 2550, 32)

อีกทั้งการประหยัดพลังงาน มีประโยชน์และความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน มีผู้กล่าวถึงการประหยัดพลังงาน โดยใช้พลังงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะที่ใช้พลังงานให้น้อยที่สุด จะช่วยประหยัดเงิน และช่วยเศรษฐกิจของชาติ ดังที่สำนักกำกับและอนุรักษ์พลังงาน กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ดังที่กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมกล่าวไว้ในเอกสารแผ่นพับ เรื่องการใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่าและมีประสิทธิภาพ การตั้งอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศ ที่ 25 องศาเซลเซียส เป็นอุณหภูมิที่กำลังสบายสำหรับร่างกาย อุณหภูมิทุก 1 องศาที่ลดลงจะต้องใช้ไฟเพิ่มขึ้น 5-10 เปอร์เซ็นต์ และการรั่วไหลของความเย็นจากห้อง ตามผนัง พื้น ฝ้าเพดาน ประตู ช่องแสงและหน้าต่าง โดยเฉพาะหน้าต่างบานเกร็ด รวมทั้งประตูตู้เย็นที่ปิดไม่สนิท ทุกครั้งที่ความเย็นรั่วไหลออกไปก็คือเงินค่าไฟที่ต้องชำระเพิ่มขึ้น

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การประหยัด มีความสำคัญและมีประโยชน์ สำหรับทุกคน ทุกครอบครัว คือเมื่อใช้จ่ายน้อย จะส่งผลให้เหลือเก็บออม หรือเหลือไว้เป็นเงินสำรองยามฉุกเฉินได้

1.2 ประเภทของการประหยัด

การประหยัดสามารถแบ่งได้หลายประเภท มีผู้กล่าวไว้ดังนี้ กรมสามัญศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ (2529: 4,39,78 อ้างถึงในอรพิน สุขแจ่ม 2546: 10) แบ่งประเภทการประหยัด ไว้ดังนี้

1. การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนใช้เวลาของตนให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่าที่สุด เช่น การใช้เวลาในการทำธุระส่วนตัว การเรียนหนังสือ การนอน การทำงานอดิเรก การช่วยเหลือส่วนรวม
2. การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้เงิน ให้เกิดประโยชน์คุ่มค่าที่สุด เหมาะสมกับรายรับ มีการเก็บออม ขยับยั้งความต้องการของตน อันมีผลให้ใช้เงินอยู่ใน

ขอบเขตพอควร ตัดสินใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว

3. การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ ทั้งของตนเองและส่วนรวม ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด รู้จักซ่อมแซมเครื่องใช้ให้ใช้งาน ได้อยู่เสมอ ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความเคยชินหรือความสะดวกสบายของตน เช่น การประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา ของส่วนรวม

สำรอง เพ็ญหนู (2524: 2-4 อ้างถึงใน เรณูรัชต์ ประสิทธิเกตุ 2542: 29) แบ่งการประหยัดออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. การประหยัดทรัพย์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่หรือที่หาได้ในทางที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และครอบครัวอย่างแท้จริงตามความจำเป็น

2. การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักคุณค่าของเวลา และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์

3. การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ชาติ ต้นไม้ ฯลฯ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อตนเองและสังคม

จากแนวคิดดังกล่าว ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการประหยัดเป็น 3 ประเภทคือ

1) การประหยัดเงิน 2) การประหยัดเวลา และ 3) การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้และพลังงาน

1.3 หลักการปฏิบัติเพื่อการประหยัด

แนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมการประหยัด เพื่อให้ได้ผล มีหลักในการปฏิบัติ ซึ่งมีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

สำรอง เพ็ญหนู (2524 : 2-4) กล่าวถึง หลักการปฏิบัติเพื่อการประหยัดไว้ดังนี้

1. การประหยัดทรัพย์

1.1 แบ่งทรัพย์ออกเป็นสัดส่วน ใช้จ่ายตามสัดส่วนให้พอดี

1.2 เลือกซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ตามควรแก่ฐานะ

1.3 งดใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่างๆ

1.4 ไม่เที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ต่างๆ

1.5 ละทิ้งค่านิยมไม่ดี เช่น ใช้จ่ายราคาแพงๆ การนิยมใช้ของมาจาก

ต่างประเทศ และของใช้ฟุ่มเฟือยต่างๆ

2. การประหยัดเวลา

2.1 รู้จักแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วนและใช้เวลาให้ถูกทาง

- 2.2 พยายามใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
- 2.3 ไม่ทำให้คนอื่นเสียเวลาเพราะตนเองเป็นสาเหตุ เช่น ผิดนัด
3. การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ
  - 3.1 ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า
  - 3.2 ใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น อย่างคุ้มค่า
  - 3.3 ไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียหายหรือเสื่อมคุณค่าโดยไม่มีเหตุผลอันควร
  - 3.4 ต้องถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมและเป็นของส่วนรวม การทำลายทรัพยากรถือว่าเป็นการทำลายทรัพย์สินของสังคม
  - 3.5 ควรหาทางเพิ่ม หรือสร้างทรัพยากรขึ้นทดแทนส่วนที่ต้องเสียหายหรือถูกทำลาย

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 50-51 อ้างถึงใน อรพิน สุขแจ่ม 2546 : 38) เสนอแนวทางปฏิบัติที่แสดงถึงการมีค่านิยมพื้นฐานด้านการประหยัดและออม ดังนี้

1. มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย
  2. มีความพอดีในการบริโภค ละเว้นการฟุ้งเฟ้อที่เกินความสามารถ
  3. ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
  4. ดำเนินถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่ายและใช้เท่าที่จำเป็น
  5. ไม่ใช้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
  6. จัดงานและพิธีต่างๆ โดยใช้เท่าที่จำเป็น
  7. เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
  8. รู้จักใช้ ดูแลรักษาและบูรณะทรัพย์ทั้งของตนและของส่วนรวม
  9. วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบ มีสัดส่วนและออมไว้บ้างตามสมควร
- จากการศึกษาเอกสารดังกล่าว พอสรุปแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาการประหยัด นั้น โดยการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพและฐานะความเป็นอยู่ของตน มีการวางแผน และใช้ทรัพย์สินเงินทอง เวลา และทรัพยากรสิ่งของเครื่องใช้อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามของการประหยัดไว้ว่า การประหยัดเงิน หมายถึงการรู้จักใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์ เหมาะกับเงินที่ได้รับ ไม่ซื้อของตามผู้อื่นหรือตามโฆษณา วางแผนการใช้จ่ายและยับยั้งความต้องการของตนเอง ซื้อของที่มีประโยชน์และคุ้มค่าเงิน มีการแบ่งเงินที่ได้รับเก็บออมไว้ การประหยัดเวลาหมายถึง การรู้จักวางแผนใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่าสูงสุด เช่น การเรียนหนังสือ การนอน การทำงานอดิเรก การช่วยเหลืองานในครอบครัว สังคมส่วนรวมและการพักผ่อนหย่อนใจ และการประหยัดสิ่งของเครื่องใช้และพลังงาน หมายถึง

การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ อุปกรณ์การเรียน น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์ สาธารณสมบัติอย่างเกิดประโยชน์ คุ่มค่าสูงสุด และดูแล ตรวจสอบ ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ ที่ชำรุดเสียหาย ให้อยู่ในสภาพที่ดี พร้อมใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการดูแลรักษา สาธารณสมบัติทั้งของ โรงเรียน และส่วนรวม

1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประหยัด

มีผู้สนใจศึกษาและทำการวิจัยเกี่ยวกับการประหยัดไว้ ดังนี้

รพีพรรณ อักษรราวดีวัฒน์ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบผลของการให้การบริการรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยมที่มีต่อการประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเซนต์ดอมินิก กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน ซึ่งมาจากการสุ่มอย่างง่ายจากประชากร แล้วสุ่มอย่างง่ายอีกครั้งหนึ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้วิธีการให้คำปรึกษารายบุคคลตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยม จำนวน 8 คนและกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้วิธีการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยม จำนวน 8 คน หลังจากการทดลอง พบว่า นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยม มีการประหยัดสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการให้การบริการรายบุคคลตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เรณูรัชต์ ประสิทธิเกตุ (2542 : 50) ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายจากประชากร หลังจากการทดลองพบว่า นักเรียนมีการประหยัดมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อรพิน สุขแจ่ม (2546 : 68-69) ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการประหยัดของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรีयाภัย ชุมพร กลุ่มตัวอย่าง 30 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จากประชากรที่มีคะแนนการประหยัดต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา และได้รับเงินค่าอาหารกลางวันอย่างน้อยวันละ 20 บาท และสุ่มอย่างง่ายเป็นกลุ่มทดลอง 15 คนและกลุ่มควบคุม 15 คน ภายหลังการทดลอง พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีการประหยัดมากขึ้นหลังได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการประหยัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีการประหยัดมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

เห็นได้ว่า ในการพัฒนาพฤติกรรมการประหยัดนั้น สามารถใช้ทั้งการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีพฤติกรรมนิยม การใช้กิจกรรมกลุ่ม การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว ซึ่งล้วนพบว่าสามารถเพิ่มพฤติกรรมการประหยัดได้ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว มาใช้ในการทดลอง เพื่อเพิ่มพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

2.1 ความหมายและความสำคัญของกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

ในส่วนของค่านิยม (Values) มีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

มิลเลอร์และมิลเลอร์ (Miller & Miller, 2000: 11) ให้ความหมายว่าเป็นความนิยมชมชอบ ความเชื่อ ความยึดมั่นในคุณค่าของบุคคลที่มีต่อการกระทำหรือสภาพการณ์ใดๆ ซึ่งส่งผลให้บุคคลใช้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติในวิถีชีวิตของตน

นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข (2540: 31) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง ความต้องการในการเลือกประพฤติกเลือกปฏิบัติของบุคคล เมื่อต้องการความรักและศักดิ์ศรี เป็นความต้องการพื้นฐานของโครงสร้างบุคลิกภาพที่มีประสิทธิภาพ

จันทนะ วิไลพัฒน์ (2542: 20) ได้ให้ความหมายของค่านิยมว่า หมายถึงความเชื่อ ความนิยมชมชอบ และการยอมรับต่อสภาพหรือการกระทำ ว่าเป็นสิ่งที่มีค่า มีความสำคัญ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่านั้นๆ

ศักดิ์ ระพี (2543: 28) ได้สรุปความหมายของค่านิยมไว้ดังนี้

1. เป็นการตัดสินใจที่เรากระทำในชีวิต ซึ่งอยู่กับรากฐานของค่านิยมที่เรานับถือ
2. ค่านิยมเป็นมาตรฐาน เป็นบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ ซึ่งได้ให้แนวทางในการตัดสินใจที่แน่นอนว่ามนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร
3. ค่านิยมเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการผสมผสานทางความคิด ความเชื่อถือออกมาเป็นการปฏิบัติ หรือความตั้งใจต่อการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนเรา

มิลเลอร์ และมิลเลอร์ (Miller & Miller, 2000: 11) ให้ความหมายของค่านิยมว่า เป็นความนิยมชมชอบ ความเชื่อ ความยึดมั่นในคุณค่าของ ที่มีต่อการกระทำหรือสภาพการณ์ใดๆ ซึ่งส่งผลให้บุคคลใช้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติในวิถีชีวิตของตน

จากความหมายข้างต้น พอสรุปได้ว่า ค่านิยม หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความนิยมชมชอบ การยอมรับ และกระบวนการตัดสินใจ เลือกประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อของตนเอง มีบทบาทสำคัญในการให้แสดงพฤติกรรม เป็นมาตรฐานในการตัดสินใจพฤติกรรมของตนเอง

สำหรับการทำค่านิยมให้กระจ่างนั้น เพื่อช่วยให้รู้ค่านิยมที่แท้จริง ในการที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำค่านิยมให้กระจ่างนี้ มีชื่อเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Values Clarification หรือเรียกย่อๆ ว่า VC ในภาษาไทยบางครั้งใช้คำว่า การกระจ่างค่านิยม มีผู้กล่าวถึงการทำค่านิยมให้กระจ่าง ดังนี้

หลุยส์ อี แรทส์ (Louis E. Ratts) เมอร์ริล ฮาร์มิน (Murril Harmin) และซินีบี ปีไซมอนด์ (Sydney B. Simon) (อ้างในธีระพร อุวรรณ โธ 2533: 414) ผู้เสนอทฤษฎีการทำค่านิยมให้กระจ่างนี้ ได้อธิบายว่า ค่านิยมเป็นหลักการประพจน์ปฏิบัติ ต่อสิ่งต่างๆ ที่คนถือว่าดีงาม ถูกต้อง และควรแก่การยึดถือ ทฤษฎีดังกล่าวนี้มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการประพจน์ปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ ที่ถูกนั้นควรเป็นอย่างไร เป็นทฤษฎีการสอนที่เสนอกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง เหมาะสมที่ครูจะนำไปใช้ช่วยให้นักเรียนมีความกระจ่างในค่านิยมของนักเรียน

ทิสนา แคมมณี (2541: 11) กล่าวถึงวิธีการทำค่านิยมให้กระจ่างว่าเป็นวิธีในการช่วยให้นักเรียนได้คิด พิจารณาและสำรวจค่านิยมของตน ตามเกณฑ์ของค่านิยมแท้ ตัวอย่างเช่น บุคคลหนึ่งไม่แน่ใจว่าค่านิยมที่ตนเลือกยึดถือ นั้น เป็นค่านิยมแท้ของตนหรือไม่ เราอาจช่วยให้เขาเกิดความกระจ่างในความคิดของเขาเองอย่างชัดเจนขึ้น หรือช่วยให้เขาได้คิดพิจารณาในกรณีที่เกิดความสับสน ไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าควรจะทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ถ้าทำสิ่งนั้น จะเกิดผลอะไรขึ้นบ้าง หากสิ่งนั้นเกิดขึ้นจะรู้สึกอย่างไร และถ้าไม่ทำสิ่งนั้น อาจเกิดผลอะไรขึ้นบ้าง หากผลนั้นเกิดขึ้นแล้วจะรู้สึกอย่างไร เมื่อได้พิจารณาแล้ว ผลใดที่สร้างความพอใจมากกว่ากัน

สรุปได้ว่า การทำค่านิยมให้กระจ่าง หรือการกระจ่างค่านิยม เป็นวิถีทางหรือกระบวนการที่จะช่วยให้นักเรียนได้สำรวจความคิด ความรู้สึกของตนเองอย่างเป็นระบบ มีการสนทนา ซักถาม แลกเปลี่ยนทัศนคติ เพื่อให้เกิดความกระจ่างและเข้าใจในสิ่งที่เขาคิด พูดและแสดงออกโดยการกระทำ เป็นการค้นพบคำตอบด้วยตัวเอง จากแนวคิดนี้ ผู้วิจัย นำมาเป็นแนวในการจัดกิจกรรม โดยให้นักเรียน ได้สำรวจความคิด ความรู้สึก ใช้คำถามนำความคิด ค้นหาค่านิยมที่เหมาะสมกับตนเอง

2.3 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง

ในการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังเสริมสร้างค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม พบว่า แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ในการช่วยทำค่านิยมให้กระจ่าง ดังนี้

วัชร ฐวธรรม (2525: 5-8) กล่าวว่า กระบวนการที่ช่วยให้คนเราเข้าถึงค่านิยมต่างๆ ได้ ควรใช้วิธีการสอนให้เรียนรู้และเข้าใจระบบหรือกระบวนการของการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม สอนให้มี การพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุมีผล ให้เข้าใจว่าทุกคนมีการตัดสินใจที่ดีๆ ได้หลายวิถีทางในแต่ละปัญหา รู้จักพิจารณาถึงผลที่ได้รับจากการตัดสินใจแต่ละอย่างแต่ละครั้ง และรู้จักเลือกกระทำ หรือตัดสินใจเลือก โดยมีสำนึกในหน้าที่และบทบาท เรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตให้เต็มตามค่านิยมของตน ทั้งนี้ ต้องไม่อยู่ใต้อิทธิพลความคิดของผู้อื่นใดๆ ทั้งสิ้น แต่ด้วยการพิจารณา

อย่างอิสระเสรีด้วยตัวของตัวเอง วิธีการที่จะเสริมสร้างค่านิยมที่กล่าวมานี้ ต้องอาศัยกระบวนการพิจารณาเสริมสร้างค่านิยม (Values Clarification) ซึ่งกระบวนการนี้ ช่วยให้เกิดการพิจารณาค่านิยมโดยอาศัยกิจกรรมกลุ่มที่สร้างขึ้น และอาศัยสมาชิกกลุ่มเป็นวิทยากรให้แก่กันและกัน ซึ่ง ดร. หลุยส์ อี แรทส์ (Louis E. Ratts) แห่งมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก ได้สรุปว่าคนเราจะเกิดความซาบซึ้งจนสามารถปฏิบัติตามค่านิยมใดได้นั้น ย่อมต้องผ่านกระบวนการต่างๆ เป็นขั้นๆ ไป ซึ่งได้แก่ การเลือกโดยพิจารณาจากผลที่จะได้รับในแต่ละทางเลือก การเกิดความซาบซึ้งภาคภูมิใจในสิ่งที่คัดเลือกไว้ และลงมือปฏิบัติในสิ่งที่เลือก แล้วจึงถึงขั้นกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเป็นนิสัย กระบวนการเหล่านี้ แบ่งเป็นขั้นบันไดย่อยๆ ได้ 7 ขั้น โดยเรียกว่า วิธีการพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม (Values Clarification – V.C.) มาตรการ 7 ขั้นนี้ แบ่งเป็น 3 ฐาน ดังต่อไปนี้

ฐานที่ 1 การเลือก

ขั้นที่ 1 สำรวจทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 พิจารณาผลที่จะเกิดจากทางปฏิบัติเหล่านั้น

ขั้นที่ 3 ตัดสินเลือกโดยเสรี

ฐานที่ 2 การนิยมและซาบซึ้ง

ขั้นที่ 4 เห็นชอบและเน้นทางบวก

ขั้นที่ 5 เต็มใจประกาศยืนยันให้เป็นที่รับรู้

ฐานที่ 3 การปฏิบัติ

ขั้นที่ 6 แสดงออกซึ่งค่านิยม

ขั้นที่ 7 ทำซ้ำๆ ให้เป็นกิจนิสัย

ธีระพร อูวรรณโณ (2533: 416) กล่าวว่า กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. อยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตยที่มีทรรศนะว่า บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง
2. อยู่บนพื้นฐานแนวความเชื่อมนุษยนิยมที่ว่า มนุษย์มีความเป็นไปได้ที่รู้จักคิดอย่างรอบคอบและเฉลียวฉลาดพอ และค่านิยมที่เหมาะสมที่สุดของบุคคล จะเกิดขึ้นเมื่อเขาใช้สติปัญญาของเขาอย่างเสรี และจะพิจารณาความสัมพันธ์ของเขากับผู้อื่น และกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา
3. อยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า ค่านิยมเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคล หากค่านิยมเป็นสิ่งที่จริง ค่านิยมไม่อาจเป็นเรื่องส่วนตัวได้จนกว่าเขาจะยอมรับมันโดยเสรี

และ ธีระพร อุวรรณ โณ (2533: 418) ได้อธิบายรายละเอียดของขั้นตอนแต่ละข้อไว้ดังนี้

1. การเลือกอย่างเสรี เป็นการเลือกที่ให้อิสระแก่ผู้เลือก โดยไม่ใช่อำนาจใดๆ มาบังคับ ถ้าหากมีการบังคับให้ยึดถือ ไม่เรียกว่าเป็นค่านิยม และอย่างไรก็ตาม การเลือกอย่างเสรี ต้องอยู่ในขอบข่ายที่เหมาะสม ต้องไม่ขัดกับนโยบายของสถาบันและไม่เป็นพฤติกรรมที่หยาบคาย ไม่ผิดหลักศาสนา ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดจารีตประเพณี อีกทั้ง การเลือกอย่างเสรี ต้องไม่ใช้การลงโทษ หรือการให้รางวัลด้วย

2. การเลือกจากทางเลือกหลายทางเลือก สิ่งที่จะเป็นค่านิยมได้ จะต้องเป็นสิ่งที่มีความหลากหลายทางเลือกให้บุคคลได้เลือก เช่น ชาวคนไทยที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้ว มีทางเลือกกว่าจะเลิกศึกษาต่อ หรือจะศึกษาต่อเพื่อมุ่งอนาคต ไปศึกษาสาขาวิชาที่ตนสนใจ ในขั้นตอนนี้ ผู้เลือกสามารถพิจารณาทางเลือกทุกทางเลือกที่มีอยู่

3. การเลือกหลังจากได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วถึงผลของทางเลือกแต่ละทาง ซึ่งหมายถึงผลดีผลเสีย และผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในขั้นตอนนี้ อาจจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อให้บุคคลได้คิดและบันทึกถึงผลดีผลเสีย และผลกระทบของทางเลือกแต่ละทางเลือก อาจใช้คำถามนำและกระตุ้นให้คิดเพิ่มเติม จนกว่าจะสามารถระบุผลดีผลเสีย และผลกระทบของทางเลือก

4. การชอบและยินดีกับทางเลือกที่เลือกแล้ว ทางเลือกที่เลือกแล้ว จะต้องเป็นทางเลือกที่บุคคลชอบและยินดี ทางเลือกนั้นๆ จึงจะมีโอกาสเป็นค่านิยม หากทางเลือกใดที่ยังไม่ชอบหรือไม่ยินดี ทางเลือกนั้นก็ไม่มีโอกาสเป็นค่านิยมได้

5. การเต็มใจที่จะเปิดเผยทางเลือกของตนให้คนอื่นทราบ ถือว่าทางเลือกที่บุคคลเลือกแล้ว เขาจะต้องเต็มใจเปิดเผยให้คนอื่นทราบ ทางเลือกนั้นจึงจะมีโอกาสเป็นค่านิยมได้ ถ้าไม่กล้าเปิดเผยให้คนอื่นทราบ ทางเลือกนั้น ไม่มีโอกาสกลายเป็นค่านิยมตามที่ได้นิยามไว้

6. การทำบางสิ่งบางอย่างกับทางเลือกที่เลือกแล้ว การทำบางสิ่งบางอย่างคือ ได้ลงมือทำในทางที่เลือกแล้ว หากเป็นการพูดเพียงอย่างเดียว ก็ไม่จัดเข้าข่ายข้อนี้

7. การทำซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต สิ่งที่จะเป็นค่านิยมได้ ต้องเป็นสิ่งที่บุคคลทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเคยชิน และกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต แต่การกระทำดังกล่าวนี้ อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งอาจทำให้บุคคลต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ที่เขาประสบและเปลี่ยนค่านิยมไป

หลุยส์ อี แรทส์ (Louis E. Ratts , 1966 อ้างในทิสนา เขมมณี 2541) อธิบายว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกยึดถือเป็นหลักหรือแนวทางในการดำรงชีวิตของตน บุคคลที่ไม่มี

ค่านิยมในการดำรงชีวิต มักจะเป็นผู้ที่มีลักษณะโหด ไม่แน่ใจ ตัดสินใจช้า หรือตัดสินใจไม่ได้ บางคนอาจมีลักษณะเฉื่อยชา เคืองคว้าง ล่องลอย ทั้งนี้เพราะบุคคลนั้นขาดหลักและอุดมการณ์ในการตัดสินใจและการดำรงชีวิต ซึ่งจะต่างจากบุคคลที่มีค่านิยมชัดเจนในการดำรงชีวิต บุคคลนั้นมักจะสามารรถคิดและตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและเด็ดขาด มีความมั่นใจในตนเองและมีเอกลักษณ์โดดเด่น ค่านิยมเป็นสิทธิของแต่ละบุคคลที่จะคิดและเลือกยึดถือค่านิยมที่ตนพอใจ ครูผู้สอนมีหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาค่านิยมมาเป็นหลักหรืออุดมการณ์ในการดำรงชีวิตของตน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนเลือกยึดถือ ถ้าบุคคลมีความกระจ่างแล้ว ก็อาจจะปรับเปลี่ยนหรือยึดถือค่านิยมนั้นอย่างมั่นคงขึ้น ค่านิยมแท้ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกระบวนการในการช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยม มีลักษณะ 7 ประการ คือ

1. เลือกอย่างเสรีไม่มีใครบังคับให้เลือก
2. เลือกจากตัวเลือกหลายตัว
3. เลือกโดยผ่านการพิจารณาถึงผลที่จะตามมาทั้งทางบวกและลบ
4. เลือกแล้วมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เลือก
5. เลือกแล้วยอมรับในสิ่งที่เลือกอย่างเปิดเผย
6. เลือกแล้วลงมือปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกนั้นจริง
7. ปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกอย่างต่อเนื่อง

ศักดิ์ ระพี (2543: 28-29) กล่าวว่ากระบวนการกระจ่างค่านิยม เป็นกระบวนการพัฒนาค่านิยม ที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะตัดสินใจ ตั้งเป้าหมายและวางแผนชีวิต ตลอดจนพัฒนาความคิด เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความหมาย โดยเชื่อว่าค่านิยมที่สมบูรณ์จะต้องมาจากเกณฑ์ทั้ง 7 ประการ ได้แก่

การเลือกค่านิยม

1. เลือกอย่างอิสระ
2. เลือกจากแนวทางเลือกต่างๆ
3. เลือกหลังจากที่ได้พิจารณาถึงผลที่จะเกิดจากทางเลือกแต่ละอย่าง

การเห็นคุณค่าในค่านิยม

4. มีความสุขกับสิ่งที่ได้เลือก
5. เต็มใจที่จะยึดมั่นในสิ่งที่ได้เลือกนั้น โดยเปิดเผย

การปฏิบัติตามค่านิยม

6. ทำตามสิ่งที่ได้เลือกและเห็นคุณค่า
7. ทำสิ่งนั้นซ้ำๆ ยึดถืออย่างเหนียวแน่น จนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

สุพล วงสิงห์ (2543: 80) กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีกระจ่างค่านิยม (Values Clarification Theory) ว่าหลักสำคัญของทฤษฎีนี้คือ การช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนเองยึดถือ มีความเชื่อว่าดี ถูกต้อง หรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคนิคที่ใช้ในการทำค่านิยมให้กระจ่างคือ การใช้คำถามหรือกิจกรรม กระตุ้นให้แต่ละคนบอกความคิดหรือความรู้สึกของตนเองออกมา และการวิเคราะห์ผลของพฤติกรรมที่แสดงออก บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวทฤษฎีนี้คือ ครู เพราะครูจะช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ เจตคติ และค่านิยมของตนเอง

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2533: 102) กล่าวว่า กระบวนการสร้างค่านิยมยึดหลักแนวคิดของการทำค่านิยมให้กระจ่าง ตามกระบวนการ ดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนัก โดยการยกประสบการณ์ สถานการณ์ กรณีตัวอย่าง เกี่ยวกับค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังสร้างเสริมให้กับนักเรียน
2. กิจกรรมประเมิน เมื่อยกสถานการณ์ที่เลียนแบบชีวิตจริง ที่มีลักษณะเป็นเรื่องราวครอบคลุมเหตุการณ์ และให้นักเรียนรายบุคคลหรือรายกลุ่ม ร่วมอภิปรายเพื่อแสดงความรู้สึกที่มีต่อตัวละครในสถานการณ์ ให้นักเรียนแสดงความเชื่อ จุดยืนของตัวเอง และสามารถวิเคราะห์ผลที่จะตามมา ในแนวค่านิยมนั้น
3. กิจกรรมสรุป นักเรียนรายบุคคลหรือรายกลุ่ม สรุปสิ่งที่เหมาะสมที่ควรเชื่อหรือควรปฏิบัติ ช่วยกันระบุเหตุผลในแง่คุณประโยชน์ หรือคุณค่าของการใช้แนวปฏิบัตินั้น

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พอสรุปได้ว่าการจัดกระบวนการสร้างค่านิยมหรือทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นวิถีทางที่ให้ผู้เรียนได้สำรวจความคิด ความรู้สึกและการกระทำของตน โดยการเน้นให้มีการสนทนา ซักถาม และเปลี่ยนทัศนคติต่อกัน สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความกระจ่าง เข้าใจและหากบุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนเลือกหรือยึดถือ นั้น จะช่วยให้มีความชัดเจนในการดำรงชีวิต เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตต่อไปได้ โดยกระบวนการที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยม 7 ประการ ได้แก่

1. เลือกอย่างเสรีไม่มีใครบังคับให้เลือก
2. เลือกจากตัวเลือกหลายตัว
3. เลือกโดยผ่านการพิจารณาถึงผลที่จะตามมาทั้งทางบวกและลบ
4. เลือกแล้วมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เลือก
5. เลือกแล้วยอมรับในสิ่งที่เลือกอย่างเปิดเผย
6. เลือกแล้วลงมือปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกนั้นจริง

7. ปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือกอย่างต่อเนื่องดังกล่าวมาแล้วนั้น

อย่างไรก็ตาม จากกระบวนการทั้ง 7 ขั้นตอนนี้ นาคยา ปิรันธนานนท์ (2526: 516-518) นำเสนอแนวคิดใหม่ของการกระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยมทั้ง 7 ประการ ที่ถือว่าเป็นเกณฑ์ ในการพัฒนาค่านิยม โดยแยกย่อยออกเป็นวิธีการ เพื่อให้มองเห็นแนวในการพัฒนาค่านิยมที่ชัดเจนขึ้น โดยแบ่งวิธีการออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. การแสดงความรู้สึก ได้แก่ การแสดงความใจกว้างต่อประสบการณ์และความรู้สึกของแต่ละบุคคล โดยการตระหนักและการยอมรับในประสบการณ์และความรู้สึกของบุคคล
2. การแสดงความคิด ได้แก่ การแสดงความคิดในลักษณะการจดจำ การแปลความหมายของสิ่งที่คิด การนำความคิดไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ การตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินในสิ่งที่คิด
3. การสื่อสารด้วยวาจาและลักษณะอื่นๆ ได้แก่ การส่งสาร การตั้งใจฟังอย่างมีอารมณ์ร่วมด้วย การพิจารณาใคร่ครวญ การถามคำถามเพื่อให้เกิดความกระจ่าง การให้และรับผลย้อนกลับ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง
4. การเลือก ได้แก่ การรวบรวมและพิจารณาทางเลือกต่างๆ การพิจารณาผลที่เกิดขึ้นทั้งในแง่บวกและแง่ลบ การเลือกอย่างมียุทธวิธี และการเลือกอย่างอิสระ
5. การปฏิบัติ ได้แก่ การปฏิบัติซ้ำๆ กันบ่อยๆ ปฏิบัติจนกลายเป็นแบบแผนและคงที่ ปฏิบัติด้วยความชำนาญ

และจากการวิจัยของ วสุณี รักษาจันทร์ (2539: 41) ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีลำดับขั้น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นทำความเข้าใจ มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาและความคิดที่มีอยู่ในสื่อ
2. ขั้นแสดงความสัมพันธ์ มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในลักษณะของมโนทัศน์ได้
3. ขั้นกำหนดคุณค่า มุ่งให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมที่มีต่อสิ่งต่างๆ ได้
4. ขั้น แสดงออก มุ่งให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมออกมาให้ผู้อื่นทราบได้

ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการพัฒนารเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง 4 ขั้นตอน (นาคยา ปิรันธนานนท์ 2526: 34 อ้างถึงใน วสุณี รักษาจันทร์ 2539:27) คือ ขั้น 1 ขั้นทำความเข้าใจ โดยจะเน้นให้ผู้เรียนทำความเข้าใจสิ่งที่เขากำลังศึกษา สามารถทำความเข้าใจในข้อความ สื่อ และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ด้วยภาษาของผู้เรียนเอง

ขั้น 2 ขั้นแสดงความสัมพันธ์ เน้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในลักษณะ มโนทัศน์ สามารถสรุป ทบทวนความเข้าใจจากขั้นที่ 1 กำหนดความหมายของคำหรือข้อความจากเรื่องขึ้นใหม่ได้ วิเคราะห์และวิจารณ์คำหรือข้อความที่เขียนขึ้นใหม่ได้

ขั้น 3 ขั้นกำหนดคุณค่า มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมหรือความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่างๆ ได้ เช่น แสดงความชอบหรือความพอใจ

ขั้น 4 ขั้นแสดงออก เน้นให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมออกมาให้ผู้อื่นทราบ จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยนำมาปรับเป็นขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมการทดลอง ให้เหลือ 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นทำความเข้าใจ (ประยุกต์ รวมขั้น 1 การเลือกอย่างเสรี ไม่มีการบังคับและขั้น 2 การเลือกจากแนวทางเลือกหลายๆ ทาง) โดยครูจะเน้นให้นักเรียนทำความเข้าใจสิ่งที่เขากำลังศึกษา หรือสื่อการสอนต่างๆ นักเรียนจะต้องเข้าใจในสาระและความคิดที่มีอยู่ในสื่อ นั้น โดยที่นักเรียนจะต้องบอกประเด็นปัญหา รายละเอียด สาระของสื่อได้ อธิบายและสามารถทำความเข้าใจ กระทั่งในข้อความต่างๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจ โดยใช้ภาษาของตนเอง

2. ขั้นแสดงความสัมพันธ์ (ตรงกับขั้น 3 การเลือกหลังจากได้พิจารณาผลตามทางเลือกแต่ละทางแล้ว) ครูจะเน้นให้นักเรียนได้รับความรู้ในลักษณะของมโนทัศน์ นักเรียนสามารถสรุป ทบทวนความเข้าใจ วิเคราะห์และวิจารณ์ได้

3. ขั้นกำหนดคุณค่า (เป็นการเห็นคุณค่าในค่านิยม ปรับรวมขั้น 4 การให้คุณค่า ค่านิยมที่เลือก รู้สึกภูมิใจและพอใจสิ่งที่เลือก และขั้น 5 เต็มใจ ยอมรับ ประกาศยืนยันการตัดสินใจเลือกอย่างเปิดเผย) ในขั้นนี้ ครูมุ่งให้นักเรียนแสดงค่านิยมหรือความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่างๆ ได้ เช่น แสดงความชอบ หรือความพึงพอใจได้ ให้ข้อเสนอแนะว่าควรหรือไม่ควรอย่างไรได้ แสดงอารมณ์ หรือความรู้สึกส่วนตัวได้ กระตุ้นให้ประกาศแนวทางในการนำไปปฏิบัติให้ผู้อื่นได้ทราบ

4. ขั้นแสดงออก (ขั้นปฏิบัติตามค่านิยมที่เลือก ปรับรวมขั้น 6 การกระทำหรือแสดงพฤติกรรมตามที่ตนตัดสินใจเลือก และขั้น 7 การแสดงพฤติกรรมตามค่านิยมที่เลือกอย่างต่อเนื่อง) ในขั้นนี้ ครูจะเน้นให้นักเรียนแสดงค่านิยมออกมาให้ผู้อื่นทราบ และนำไปปฏิบัติซ้ำๆ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระจ่างค่านิยม

มีผู้ทำการศึกษาและนำกระบวนการกระจ่างค่านิยมมาทดลองแล้วหลายราย เช่น ศิริพร ชีพประกิต (2533: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง สำหรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยอาชีวศึกษาภูเก็ต จ. ภูเก็ต” ภายหลังจากทดลองใช้ชุดฝึกปฏิบัติการเพื่อพัฒนาค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน โดยใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติการ

จำนวน 12 คาบเรียน มีการทำแบบทดสอบวัดค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนฝึกและหลังฝึก ผลการทดลองพบว่า หลังการใช้ชุดฝึกปฏิบัติการพัฒนาค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง คະแนนค่านิยมด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนการใช้ชุดฝึกปฏิบัติการ

วสุณี รักษาจันทร์ (2538) ได้วิจัย เรื่อง “การพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาภาษาไทย โดยวิธีสอนแบบกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง” ได้ทำการทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำที่สุดในระดับชั้น มีพฤติกรรมความมีวินัยต่ำ จำนวน 10 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยนักเรียนที่เรียนวิชาภาษาไทย โดยวิธีสอนแบบกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง โดยพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองด้านการแต่งกาย วินัยด้านการเรียนในห้องเรียน วินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง และวินัยในด้านการทำงานกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองได้แก่ แผนการสอนจำนวน 13 แผน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความมีวินัย แบ่งเป็นแบบสังเกตแบบความถี่ และแบบบันทึกการสังเกตแบบช่วงเวลา ขณะทำการทดลอง มีผู้สังเกต 2 คน ทำการบันทึกพฤติกรรมตามแบบสังเกตพร้อมกันทั้ง 2 คน ภายหลังจากการทดลอง พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบกระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีพัฒนาการของพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองสูงทั้ง 4 ด้าน โดยแต่ละด้านสูงขึ้น ด้านที่สูงที่สุดคือ พฤติกรรมความมีวินัยด้านการทำงานกลุ่ม ส่วนด้านที่พัฒนาขึ้นน้อยที่สุดคือ พฤติกรรมความมีวินัยด้านการเรียนในห้องเรียน

จันทะ วิไลพัฒน์ (2542: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยม” ผลการวิจัยพบว่า แผนกิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 56.81 / 77.20 ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ หลังการทดลองมีพัฒนาการสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง ค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ พฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละทางวาจา

ปราณี อยู่ประสิทธิ์ (2546: 58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านทิงจังหวัดสุพรรณบุรี” กลุ่มทดลองคือนักเรียน 19 คน เป็นชาย 10 คน หญิง 9 คน ภายหลังจากการทดลองพบว่าค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

เกรียงศักดิ์ โกลากุล (2547: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาพฤติกรรมด้านความมีน้ำใจ โดยใช้กระบวนการสร้างค่านิยมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้าน

คอนกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี” ภายหลังจากทดลอง พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจของนักเรียนภายหลังจากทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความมีน้ำใจสูงขึ้น และอัตราการพัฒนาพฤติกรรมความมีน้ำใจของนักเรียนทุกคน สูงขึ้นในทุกด้าน

จากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและกระบวนการกระจ่ายค่านิยม สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าย สามารถเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ พฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ ความรับผิดชอบ และความมีน้ำใจได้ ดังนั้นผู้วิจัย จึงจะเพิ่มพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียน โดยใช้กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่ายนี้เช่นกัน

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

3.1 ความหมายชุดกิจกรรมแนะแนว

ความหมายของกิจกรรมแนะแนว และชุดกิจกรรมแนะแนว มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

คอร์ทแมน, อาชบายและเดอกราฟฟ์ (Kottman, Ashby & DeGraff, 2001 : 3 อ้างถึงใน สมร ทองดี และปราณี รามสูต (2545 : 11) ให้ความหมายว่า กิจกรรมแนะแนว เป็นประมวลประสบการณ์ทุกรูปแบบ ที่จัดให้หรือสนับสนุนให้ผู้รับบริการแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ได้ปฏิบัติหรือได้มีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนา สร้างเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

อรพิน สุขแจ่ม (2546 : 17) กล่าวถึงการสรุปความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว โดยคณาจารย์ แผนกการแนะแนว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชิวราษ ปีการศึกษา 2545 ว่า คือเครื่องมือทางการแนะแนว ที่ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวหลายๆ กิจกรรมที่นำมารวมกันเข้าอย่างเป็นระบบ ตามเป้าหมายและขอบข่ายของการแนะแนว โดยชุดกิจกรรมแนะแนวประกอบด้วย 1) คู่มือการให้บริการ ซึ่งมีคำชี้แจงการเตรียมการของผู้ให้บริการ แผนการจัดกิจกรรมต่างๆ 2) คู่มือผู้รับบริการ ซึ่งมีใบงาน ใบความรู้ แบบวัดก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม 3) สื่อหรืออุปกรณ์การจัดกิจกรรม

จึงสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแนะแนว หมายถึง เครื่องมือทางการแนะแนว ที่ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวหลายๆ กิจกรรมที่นำมารวมกันเข้าอย่างเป็นระบบ ตามเป้าหมายและขอบข่ายของการแนะแนว เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนา สร้างเสริม ป้องกัน

และแก้ไขปัญห ทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม โดยชุดกิจกรรมประกอบด้วย คู่มือครู คู่มือนักเรียน สื่อและอุปกรณ์ และแบบประเมินผล

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว พอสรุปได้ ดังนี้
 อภรณ์ เต็มยอด (2537: 42) ได้ทำการทดลองเรื่อง “ผลของการใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อความเสี่ยสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบางม่วง อำเภอบางแพะ จังหัดพัทลุง” โดยกลุ่มทดลอง จำนวน 10 คนได้รับการสอนโดยใช้ชุดการแนะแนว กลุ่มควบคุมจำนวน 10 คน ได้รับการสอนแบบปกติ ภายหลังการทดลอง พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการแนะแนว มีความเสี่ยสละมากกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปนัดดา ยิ้มสกุล (2538: 63) ได้วิจัยเรื่อง “ผลของการใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านท่ากลอย จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดการแนะแนวมีความสามัคคีสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรพิน สุขแจ่ม (2546: 68) ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรีราษฎร์ จังหวัดชุมพร” พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการประหยัด มีพฤติกรรมการประหยัดมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแนะแนว เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมด้านต่างๆ เช่น ความเสี่ยสละ ความสามัคคี การประหยัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะนำชุดกิจกรรมแนะแนวมา เป็นเครื่องมือในการเพิ่มพฤติกรรมการประหยัดในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

3.3 เทคนิคต่างๆ ที่ใช้ในชุดกิจกรรมแนะแนว

การจัดกิจกรรมแนะแนว เพื่อพัฒนาผู้เรียน ต้องอาศัยกิจกรรมและเทคนิคต่างๆ มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

3.3.1 เทคนิคบทบาทสมมติ

บทบาทสมมติ (Role Play) เป็นวิธีการจัดกิจกรรมกลุ่มวิธีหนึ่ง มีผู้ให้ความหมายของบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

ทศนา แคมณี (2522: 19 อ้างถึงใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2542: 19) กล่าวว่า บทบาทสมมติ เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมี

ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน มีลักษณะสถานการณ์สมมติ และมีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น แล้วให้ผู้เรียนสวมเข้ากับบทบาทนั้น แสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์ และความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นหลัก วิธีนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาวิเคราะห์ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง

สรุปได้ว่า บทบาทสมมติเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยสร้างบทบาทสมมติขึ้น ให้ผู้เรียนแสดงออกตามที่ตนคิดอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการซ้อมบทล่วงหน้ามาก่อน และนำอาการแสดงออกนั้นมาศึกษาวิเคราะห์ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้งต่อไป

หลักในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนว

วิมรัตน์ ชัยสิทธิ์ (2522: 27-29) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการนำบทบาทสมมติไปใช้ในกิจกรรมแนะแนวดังนี้

1. การแสดงบทบาทสมมติควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไม่ควรใช้เพื่อความบันเทิงอย่างเดียว

2. ในการแสดงบทบาทสมมติ ไม่ควรกำหนดเวลาแน่นอนตายตัวลงไป

3. เรื่องที่นำมาใช้ไม่ควรยาวเกินไป ควรเป็นเรื่องที่กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากอภิปรายเมื่อแสดงจบ

4. การแสดงบทบาทสมมติจะได้ผลเต็มที่เมื่อนำมาใช้ติดต่อกันพอสมควร ไม่เป็นเพียงการค้นการเรียนรู้เพียงครั้งสองครั้ง

5. ควรใช้การแสดงบทบาทสมมติ เพื่อต้องการให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง จึงสรุปได้ว่า หลักการใช้บทบาทสมมติ คือ ใช้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ โดยไม่กำหนดเวลาที่ตายตัวเกินไป ด้วยเรื่องที่ไม่ยาวมากนักและเป็นเรื่องที่กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากอภิปรายเมื่อแสดงจบ

ขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ

ทิสนา แคมณี (2519: 44-47 อ้างถึงใน อรพิน สุขแจ่ม 2546: 22-23) กล่าวว่า กระบวนการในการใช้บทบาทสมมติ ไม่ว่าจะเป็นการใช้บทบาทที่เตรียมไว้พร้อม หรือไม่มีบทเตรียมไว้ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

- การกำหนดขอบเขตของปัญหา และให้นักเรียนเข้าใจขอบเขตของปัญหา

- การกำหนดสภาพการสมมติ และบทบาทสมมติ ครูควรกำหนดบทบาทสมมติที่ง่ายและชัดเจน บทบาทที่นิยมเขียน ควรช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบกับปัญหาและข้อขัดแย้ง เพื่อฝึกฝนการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นแสดง แบ่งออกเป็น 7 ตอน คือ

- การอุ่นเครื่อง หมายถึงการนำผู้เรียนให้ไปสู่เรื่องที่จะศึกษา ครูอาจเล่าเรื่องราวหรือสภาพการณ์สมมติให้นักเรียนฟัง
- การเลือกตัวผู้แสดง อาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะใกล้เคียง และลักษณะที่ตรงข้ามกับบทบาทที่มอบหมายให้ การเลือกตัวผู้แสดงจึงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการแสดงและการสอนเป็นสำคัญ
- การจัดฉากแสดง จัดฉากแบบสมมติขึ้นมาเพื่อให้การแสดงนั้นดูใกล้เคียงกับความจริง อาจเป็นลักษณะง่ายๆ หรือฉากที่หรูหรา
- การเตรียมผู้สังเกตการณ์ เพื่อช่วยวิเคราะห์การแสดงในบทบาทสมมตินั้น
- การเตรียมความพร้อมก่อนการแสดง ผู้แสดงที่มีความพร้อม ความสบายใจ จะแสดงเป็นไปอย่างธรรมชาติ ครูจึงจำเป็นต้องช่วยขจัดความตื่นเต้น ประหม่า และความวิตกกังวลของผู้แสดงออกไปด้วยวิธีการต่างๆ
- การแสดง เมื่อผู้แสดงและผู้ชมพร้อม ให้เริ่มแสดงไปตามธรรมชาติ ไม่มีการขัดกลางคัน นอกจากผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ

- การตัดบท เมื่อผู้แสดงได้แสดงไปเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ครูควรตัดบทหรือให้หยุดการแสดง เพื่อไม่ให้เย็นเยื่อ เสียเวลาและน่าเบื่อหน่าย

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง

ขั้นวิเคราะห์การแสดง มักจะเป็นการอภิปรายร่วมกัน ระหว่างผู้แสดง ผู้ชม หรือผู้สังเกตการณ์ การอภิปรายจะเป็นรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียน บางครั้งอาจให้ผู้แสดงได้เปิดเผยความรู้สึกและเสนอความคิดเห็นก่อน แล้วจึงให้ผู้ชมเสนอความคิดเห็น การอภิปรายต้องเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา เน้นที่เหตุผลของการแสดงออกและพฤติกรรมที่บทบาทแสดงออกมา การเรียนรู้ทั้งหลายจะอยู่ที่ขั้นนี้ที่สำคัญ ครูจะต้องช่วยให้นักเรียนได้คิด และหาคำตอบ โดยอาจใช้วิธีการตั้งคำถามช่วย

ขั้นที่ 4 ขั้นแสดงเพิ่มเติม

หลังจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง กลุ่มอาจจะเสนอแนวความคิดใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจ ถ้าหากการแสดงครั้งแรกยังไม่เป็นที่พอใจ อาจให้แสดงซ้ำ

ขั้นที่ 5 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

หลังจากการอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงแล้ว ครูควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้อภิปรายต่างๆ ไป ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง ให้กันและกันฟัง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวความคิดกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งที่เรียนเกี่ยวข้องกับความเป็นจริง ทำให้ผู้เรียนสามารถหาข้อสรุปหรือแนวคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้ดี

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 629) แบ่งขั้นตอนการจัดบทบาทสมมติออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ เพื่อแจกแจงและกำหนดขอบเขตของปัญหา ผู้วิจัยต้องวิเคราะห์ห่ออกมาให้ได้ว่าอะไรคือปัญหา ขอบเขตของการเรียนรู้อยู่ที่ใด หลังจากนั้นจึงกำหนดสถานการณ์และบทบาทที่จะนำมาใช้กับผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นแสดง ในขั้นนี้จะเป็นรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมผู้เรียนให้พร้อม การเลือกผู้แสดง การจัดฉาก การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ต่อจากนั้นจึงให้แสดงตามที่เตรียมมา การแสดงของนักเรียนควรดำเนินไปอย่างอิสระเป็นธรรมชาติ มีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ตามที่ได้รับ ข้อควรระวังในขั้นนี้คือ บางครั้งการแสดงอาจใช้เวลานานเกินไป ครูควรตัดบทด้วยวิธีการที่ดี เพื่อป้องกันไม่ให้เสียเวลาและผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง เป็นการวิเคราะห์และอภิปรายระหว่างผู้แสดง ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้แสดงเปิดเผยความรู้สึก ความคิดเห็น ก่อนหลังจากนั้นให้ผู้สังเกตการณ์ ผู้ชม อภิปรายร่วมกัน การแสดงความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งที่แสดง การตอบคำถามประเด็นต่างๆ การใช้เหตุผลและให้ข้อคิดเห็นที่ตรงไปตรงมา การแสดงความคิดเห็นควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วม และมุ่งในเรื่องของการแสดงว่าดีไม่ดีเพียงใด

ขั้นที่ 4 ขั้นแสดงเพิ่มเติม หลังจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว กลุ่มอาจเสนอแนวความคิดใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา หรือการตัดสินใจ หรือการแสดงครั้งแรกยังไม่ได้ผล หรือได้ผลไม่เป็นที่พอใจ ผู้วิจัยอาจให้มีการแสดงซ้ำหรือเพิ่มเติมก็ได้ ถ้าหากไม่จำเป็นสามารถข้ามขั้นนี้ไปได้เลย

ขั้นที่ 5 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป เป็นขั้นเล่าแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เหตุการณ์ตัวอย่างต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดง เพื่อประมวลให้ได้สาระแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริง และสามารถสรุปไปสู่แนวทางที่ปฏิบัติได้ต่อไป

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติ สามารถแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของปัญหา กำหนดสถานการณ์ และกำหนดบทบาทที่จะนำมาใช้กับผู้เรียน
  2. **ขั้นแสดง** ผู้วิจัยให้นักเรียนอาสาสมัคร แสดงบทบาทสมมติ จัดสถานที่ เตรียมผู้สังเกตการณ์ เริ่มแสดง และหยุดการแสดง
  3. **ขั้นอภิปราย** ผู้แสดงและผู้สังเกตการณ์แสดงความรู้สึก และความคิดเห็น โดยเน้นเหตุผลและความรู้สึก
  4. **ขั้นแสดงเพิ่มเติม** ผู้วิจัยให้นักเรียนแสดงเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของกลุ่ม ซึ่งอาจไม่ต้องมีก็ได้
  5. **ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป** ผู้วิจัยให้นักเรียนแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ และช่วยกันสรุป โดยผู้วิจัยช่วยสรุปเพิ่มเติม
- ประโยชน์ของบทบาทสมมติ*
- การแสดงบทบาทสมมติ เป็นสิ่งที่ครูนำมาใช้ ช่วยในการสอนได้มาก เพราะ บทบาทสมมติช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลากหลาย ดังที่มีผู้กล่าวไว้ ดังนี้
- วีณา วิสเพ็ญ (2549: 3-5 อ้างถึงใน อรพิน สุขแจ่ม 2546: 25) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้
1. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทเข้าใจตนเอง ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อผู้แสดง ได้มีโอกาสแสดง ในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมมติขึ้น และเข้าใจตนเองมากขึ้น
  2. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น เพราะการแสดง บทบาทสมมติเป็นการแสดงสั้นๆ ที่ทุกคนสามารถทำได้โดย ไม่ยากนัก เมื่อมีโอกาสแสดงจะทำให้ รู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการแสดงออกไป ทั้งทางวาจา ท่าทาง
  3. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาท เข้าใจบุคคลอื่นที่ตนเกี่ยวข้องกับด้วยได้ดียิ่งขึ้น โดย ปกติแล้วบุคคลจะแสดงบทบาทของตนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ เมื่อต้องสวม บทบาทของผู้อื่น จะทำให้เข้าใจความรู้สึก ความคิดของผู้อื่น ได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดการเรียนรู้
  4. การแสดงบทบาทสมมติช่วยให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ในกลุ่ม เพราะได้ทำกิจกรรมร่วมกันหลายอย่าง
  5. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาท เข้าใจสภาพการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น เพราะการแสดง บทบาทสมมติ ผู้แสดงต้องสวมบทบาทตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ต้องแก้ปัญหา ตัดสินใจเรื่อง ต่างๆ

6. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทมีทักษะในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจดีขึ้น เพราะบทบาทสมมติมักจะมีเหตุการณ์ขัดแย้งหรือเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาแฝงอยู่ ผู้แสดงจะต้องใช้ความคิดวิจารณ์ญาณและไหวพริบในการแก้ปัญหา

7. ช่วยปลูกฝังค่านิยมที่สำคัญ ให้กับผู้แสดง สภาพการณ์ต่างๆ ที่กำหนดให้แสดงบทบาทนั้น มักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมและคุณธรรมต่างๆ การแสดงบทบาทสมมติจะช่วยให้ผู้แสดงได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตนเอง จากการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ หลังจากการแสดงบทบาทสมมติแล้วมักจะมีการอภิปราย ประเมินผลการแสดง วิเคราะห์การแก้ปัญหา การตัดสินใจ กิจกรรมในขั้นนี้จะช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจค่านิยมต่างๆ มากขึ้น

8. การแสดงบทบาทสมมติช่วยให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ เกิดความสนุกสนาน เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์

ชูศรี สนิทประชากร (2525: 14-15 อ้างใน อรพิน สุขแจ่ม 2546:26) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องชัดเจน เพราะเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่สมมติจากเรื่องจริงๆ ซึ่งจะเป็นการฝึกทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะนำไปปฏิบัติในสภาพจริงด้วย เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก มีการอภิปราย และวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ ทำให้เด็กได้ฝึกคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่าการแสดงบทบาทสมมติช่วยให้ผู้เรียนสามารถรู้และเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตนเอง สามารถช่วยพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองให้ดีขึ้นได้ และช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดี ที่สำคัญๆ ให้กับผู้เรียนได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับเทคนิคบทบาทสมมติ มีผู้ทำการวิจัยไว้ ดังนี้

คุณฉวี ทรัพย์ปรั่ง (2529: 54 อ้างใน อรพิน สุขแจ่ม 2546: 26) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานของนักเรียน โดยทำการทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน ผลปรากฏว่า การสอนโดยใช้บทบาทสมมติทำให้นักเรียนมีการพัฒนาความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานมากกว่าการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

วรรดิ ชีข้าง (2536:48) ได้ศึกษาผลการใช้บทบาทสมมติแบบมีบทบาทและไม่มีบทบาทที่มีต่อความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านพรานวิบูลวิทยา จังหวัดศรีสะเกษ ผลการทดลองปรากฏว่า นักเรียนมีความซื่อสัตย์สูงขึ้นหลังจากได้รับการใช้บทบาทสมมติแบบมีบทบาทและไม่มีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

จากผลงานวิจัยที่กล่าวมา พบว่า เทคนิคบทบาทสมมติ เป็นวิธีการที่สามารถช่วยพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่าบทบาทสมมติน่าจะใช้ในการพัฒนาการประหยัดของนักเรียนได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำเทคนิคบทบาทสมมติมาใช้ในชุดกิจกรรมแนะแนว

3.3.2 สถานการณ์จำลอง

1) ความหมายของสถานการณ์จำลอง

สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นเทคนิคหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจและแปลงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ได้มีผู้ให้ความหมายของสถานการณ์จำลองไว้ดังนี้

โฮลเดน (Holden, 1981:5 อ้างถึงในจิรวดี จุลสำรวจ 2540 :14) กล่าวว่า สถานการณ์จำลองเป็นสถานการณ์จำลองให้ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ส่วนมากจะอยู่ในรูปแบบของการแก้ปัญหา ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ควบคุม จะนำของจริงต่างๆมาเป็นสื่อในการกระตุ้นผู้เข้าร่วมให้ใช้ทักษะของภาษาทุกด้านในการรับข้อมูลพร้อมๆกัน ผู้เข้าร่วมสถานการณ์แต่ละคนได้รับบัตรแสดงขอบข่ายหน้าที่ความรับผิดชอบ และข้อมูลจำเป็นเพิ่มเติมนอกจากนี้ ทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างจริงจัง

ทิสนา แคมมณี (2522 อ้างถึงใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2542:19) กล่าวว่า สถานการณ์จำลอง(Simulation) หมายถึง การจำลองสถานการณ์หรือการสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความจริง แล้วให้ผู้เรียนเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองแสดงพฤติกรรมต่างๆซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจไม่กล้าแสดง เพราะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับมากเกินไป

ศุมน อมรวิวัฒน์และสมพงษ์ จิตระดับ (2537 :243) ให้ความหมายของสถานการณ์จำลอง(Somulation techniques) ว่า หมายถึง กระบวนการในการสร้างรูปแบบของสถานการณ์จำลองแทนสถานการณ์จริงขึ้นเพื่อศึกษาพฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

จากการศึกษาความหมายของสถานการณ์จำลองตามแนวคิดของบุคคลต่างๆ สรุปได้ว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง การจำลองเหตุการณ์หรือการเลียนแบบสถานการณ์หรือการสมมติสถานการณ์โดยให้มีความคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาปัญหาจากการจำลองสถานการณ์นั้นๆ

2) ความมุ่งหมายในการสร้างสถานการณ์จำลอง

อัญชลี แจ่มเจริญ (2522:5 อ้างถึงใน อรพิน สุขแจ่ม 2546 :28) กล่าวถึงความหมายในการสร้างสถานการณ์จำลอง ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้พบ และรู้จักแก้ปัญหา ซึ่งอาจเกิดในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด และนำเหตุผลมาอภิปราย เพื่อประกอบการตัดสินใจ
3. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ทำงานกลุ่มร่วมกันได้ ให้รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวินัยในตนเอง สำนึกถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น
4. เพื่อเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนการสอน จากการฟังครูอย่างเดียวนมาเป็นผู้เรียนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า สถานการณ์จำลอง เป็นเทคนิคที่ใช้เพื่อมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหา รู้จักคิด ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต พัฒนาการทำงานกลุ่ม และเป็นการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศ จากการฟังครูบรรยาย เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น

3) ขั้นตอนการสร้างสถานการณ์จำลอง

การดำเนินการในการสร้างสถานการณ์จำลอง มีขั้นตอนการสร้างตามที่ มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

ทเวลเกอร์ (Twelger: 1969 อ้างใน สมบูรณ์ เสนิย์วงศ์ ณ อยุธยา 2525: 17-20) กล่าวว่า การสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อการเรียนรู้มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดขอบเขตปัญหา ผู้สร้างต้องรู้และเข้าใจว่าปัญหาคืออะไร ปัญหาที่กำหนดขึ้นนั้นมีจุดมุ่งหมายอย่างไร และจะใช้สภาวะแวดล้อมอะไรเป็นแรงจูงใจที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหา
2. จะใช้กับนักเรียนกี่คน ใช้เครื่องมืออะไร มีวิธีการอย่างไร วัสดุอุปกรณ์อะไร การดำเนินการจะเป็นไปในรูปแบบใด มีสิ่งที่จะช่วยอำนวยความสะดวกอะไรได้บ้าง และปรัชญาการสอนจะเป็นไปในแนวใด
3. ขึ้นปรับสถานการณ์เข้าสู่ปัญหา เพื่อจะให้ปัญหานั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ต้องอาศัยสภาพที่พิจารณาแล้วว่าเหมาะสมกับปัญหา หรือเลือกวิธีการที่จะนำเข้าสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

4. กำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ โคนกำหนดวัตถุประสงค์ให้อยู่ในรูป
พฤติกรรมที่สามารถวัดได้

5. กำหนดเกณฑ์การวัดผล ซึ่งจะใช้วัดพฤติกรรมของผู้เรียน โดยแบ่ง
เกณฑ์การวัดออกเป็น 2 แบบ คือ เกณฑ์การวัดผลขั้นสุดท้ายในการเรียน และเกณฑ์การวัดระดับ
ความสามารถที่เปลี่ยนแปลงไป

6. เสนอผลของสถานการณ์จำลอง

7. เลือกชนิดของเครื่องมือที่จะนำมาเป็นส่วนประกอบในสถานการณ์
จำลอง เช่น ใช้เครื่องช่วยสอน หนังสืออ่านประกอบ เกม หรือการแสดงบทบาท เป็นต้น

8. ขั้นพัฒนาสถานการณ์จำลอง โดยเลือกสื่อหลายอย่างมาใช้ แล้วจึง
เลือกสื่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดมาเป็นเครื่องมือ

9. พัฒนาระบบสถานการณ์จำลอง โดยพิจารณาหาข้อบกพร่องของแต่ละ
ขั้นตอน เพื่อนำไปแก้ไขสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

10. ขั้นทดลองใช้สถานการณ์จำลอง เพื่อหาข้อบกพร่องหรือข้อจำกัดของ
สถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น อาจทดลองกับนักเรียนกลุ่มเล็กหรือแบบตัวต่อตัว โดยให้ผู้รับการ
ทดลองทำเครื่องหมายในที่ที่เป็นปัญหา หรือเปิดให้อภิปรายกับผู้สร้างโดยตรง

11. ขั้นเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์จำลอง หลังการทดลองถ้าหากพบ
ข้อบกพร่อง ต้องทำการปรับปรุงให้เหมาะสม

12. ขั้นนำสถานการณ์จำลองเป็นอุปกรณ์หรือกิจกรรมในการสอนจริง
ไปทดลองใช้จริง ซึ่งผู้สร้างจะต้องดูประสิทธิผลของสถานการณ์จำลองนั้นด้วย

13. ขั้นปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สถานการณ์จำลอง เหมาะสมกับ
สภาวะการณ์ในอนาคต ในการนำสถานการณ์ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสอนนั้น มักจะพบการ
เปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในการสอนจริงอยู่เสมอ จึงต้องปรับปรุงและเตรียมสถานการณ์จำลอง
ให้ทันสมัยอยู่เสมอ

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2537: 243-245) กล่าวถึงขั้นตอน
การสร้างสถานการณ์จำลองดังนี้

1. การสำรวจและวิเคราะห์ระบบปัญหา ผู้วิจัยต้องศึกษาและรู้ว่า
สถานการณ์จำลองที่จะสร้างขึ้นนั้นเหมาะสมกับคุณธรรมนั้นเพียงใด สามารถตอบสนอง
วัตถุประสงค์ในด้านใด ขอบเขตการสอนมีแค่ไหน

2. การออกแบบสถานการณ์จำลอง สามารถดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 กำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ต้องระบุให้ได้ว่าสถานการณ์จำลองนั้นต้องการสอนอะไร เน้นเรื่องใดเป็นหลัก

2.2 คัดเลือกสถานการณ์ในชีวิตจริงที่ต้องการจำลอง ให้นักเรียนฝึกเรียนรู้ วิเคราะห์ ตัดสินใจและทักษะตามที่ต้องการ

2.3 ออกแบบโครงสร้างกิจกรรม สิ่งที่ต้องกำหนดและพิจารณาคือ บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรม เป้าหมาย ข้อมูล ข่าวสาร การปฏิสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.4 สร้างและออกแบบวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรม

2.5 สร้างกฎเกณฑ์ กติกาและกิจกรรมการสอน

2.6 นำสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับเดียวกัน เพื่อพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการ

3. การทดสอบและการปรับปรุงคุณภาพของสถานการณ์จำลอง เป็นกระบวนการที่ต้องทำอยู่เสมอ สิ่งที่ต้องพิจารณาในการทดสอบและปรับปรุงสถานการณ์จำลอง คือ

3.1 ลักษณะเป็นจริงของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ในแง่ของความตรงกับสถานการณ์จริง ความเข้าใจและความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

3.2 ความสามารถในการนำมาเล่น ในเรื่องของความยากง่าย ความสนุกสนาน ความเหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการสร้างสถานการณ์จำลองนั้น ขั้นแรกผู้สร้างต้องศึกษาเป้าหมายให้ชัดเจนและกำหนดวัตถุประสงค์ เลือกสถานการณ์ที่เป็นจริงและสามารถนำมาจำลองในชั้นเรียน โดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จากนั้นทำการกำหนดโครงสร้างและออกแบบสื่ออุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ที่ต้องใช้ประกอบในกิจกรรม มีการนำไปทดลองใช้และนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมก่อนที่จะนำไปใช้จริง และจะต้องมีการปรับสถานการณ์จำลองให้ทันสมัยอยู่เสมอ

4) ข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างสถานการณ์จำลอง

การสร้างสถานการณ์จำลอง มีผู้เสนอแนะไว้ดังนี้

สุภา กิจจาทร (2529: 197) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างสถานการณ์จำลองว่า ผู้สอนต้องสร้างสถานการณ์จำลองให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด และสถานการณ์จำลองนั้นๆ อาจเกิดขึ้นได้เสมอ นอกจากนั้นสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นต้องไม่ยากหรือซับซ้อนจนเกินความสามารถของผู้เรียน เมื่อได้ฝึกหัดแล้ว ผู้เรียนสามารถมองเห็นประโยชน์ที่น่าจะนำไปใช้ได้ สถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นน่าสนใจหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. สถานการณ์จำลองนั้นเหมือนหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาก
เพียงใด
2. สถานการณ์จำลองนั้น สามารถคลุมไปถึงเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจริงได้
กว้างขวางเพียงใด
3. ความยากง่ายที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจถึงสภาพการณ์นั้นมีมากน้อย
เพียงใด
4. ช่วยกระตุ้นให้ผู้อยู่ในสถานการณ์นั้น ได้ใช้ประสบการณ์เดิมมาเป็น
เครื่องมือตัดสินใจได้เพียงใด
5. สามารถนำประสบการณ์จากการฝึกในสถานการณ์นั้น ไปเป็น
เครื่องช่วยแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้มากน้อยเพียงใด

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การสร้างสถานการณ์จำลอง จะต้องสร้างให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ครอบคลุมเหตุการณ์ได้ ช่วยนักเรียนให้ใช้ประสบการณ์เดิมตัดสินใจแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

5) ขั้นตอนในการใช้สถานการณ์จำลอง

การนำสถานการณ์จำลองมาใช้ในห้องเรียน เป็นเทคนิคและวิธีการหนึ่งที่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักศึกษาปัญหา เข้าใจปัญหา มีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งความสามารถในการวินิจฉัยปัญหาและตัดสินใจได้ถูกต้อง การรู้จักประยุกต์หลักความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จึงต้องมีลำดับขั้นตอนในการใช้สถานการณ์จำลอง มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2537: 245) กล่าวถึงขั้นตอนในการใช้สถานการณ์จำลองในชั้นเรียนดังนี้

1. ขั้นนำการสอน เป็นขั้นที่นำเข้าสู่บทเรียน โดยการให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่นักเรียน การเล่าเรื่องสรุปของสถานการณ์ที่นำมาใช้ บอกวัตถุประสงค์ให้นักเรียนได้รู้ แนะนำรูปแบบของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ประสบการณ์ข้อมูล การแบ่งกลุ่ม การทำความเข้าใจกับเกณฑ์กติกาต่างๆ บทบาทของนักเรียนบางคนเป็นต้น
2. ขั้นดำเนินการ ในขั้นนี้นักเรียนจะปฏิบัติตามกิจกรรมที่ระบุไว้ตามบทบาทที่ได้รับ การศึกษาข้อมูลจากอุปกรณ์ที่กำหนดให้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การหาข้อมูลเพิ่มเติม การอภิปรายร่วมกัน การหาข้อตกลงวิธีการ แผนงานที่ใช้ในการศึกษา
3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลง ครูควรนำให้นักเรียนได้ทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม สาเหตุและผลที่เกิดขึ้น

ของกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์กติกา การวางแผนเงื่อนไขที่นำมาใช้ การตัดสินใจ โอกาสของสิ่งที่จะเกิด การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาร่วมกัน

4. ขั้นสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเปรียบเทียบเนื้อหาของสิ่งที่เรารู้กับชีวิตจริง การประยุกต์เชื่อมโยงเหตุการณ์จริงกับสถานการณ์จำลองให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

จากขั้นตอนการใช้สถานการณ์จำลองเพื่อพัฒนาผู้เรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นขั้นที่นำเข้าสู่กิจกรรม เป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้เรียน บอกวัตถุประสงค์ บทบาทของผู้เรียนและการดำเนินกิจกรรม

2. ขั้นดำเนินการ เป็นการให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามกิจกรรมตามบทบาทที่ได้รับ

3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด ผู้เรียนได้มีโอกาส ทบทวนและวิเคราะห์ถึงกิจกรรมที่ได้ร่วมปฏิบัติ

4. ขั้นสรุป เน้นให้ผู้เรียนเปรียบเทียบเนื้อหาของสิ่งที่ได้เรารู้ กับ ประสบการณ์ชีวิตจริง และเชื่อมโยงไปใช้ในเหตุการณ์จริง

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จำลอง

มีผู้ที่ได้ศึกษาผลการใช้สถานการณ์จำลองไว้ดังนี้

พวงพยอม ชิดทอง (2536: 39) ได้ศึกษาผลการใช้สถานการณ์จำลอง ที่มีต่อการประหยัคของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน สุ่มอย่างง่ายจากประชากร ซึ่งมีคะแนนการประหยัคต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา และสุ่มอย่างง่ายอีกครั้งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน กลุ่มทดลองใช้สถานการณ์จำลอง กลุ่มควบคุมใช้การสอนแบบปกติ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีการประหยัคสูงขึ้นกว่าการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จิรวดี จุลสำรวล (2540: 68) ได้เปรียบเทียบผลของการใช้สถานการณ์จำลอง กับการให้คำปรึกษากลุ่มที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดอินทาราม จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน พบว่า นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น ภายหลังได้รับการใช้สถานการณ์จำลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากผลการวิจัยดังกล่าว พบว่า เทคนิคสถานการณ์จำลอง สามารถช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเอง ความประหยัดให้กับนักเรียนได้ ผู้วิจัยจึงนำเทคนิคสถานการณ์จำลองมาใช้ในการทดลองครั้งนี้ด้วย

3.3.3 กรณีตัวอย่าง

1) ความหมายของกรณีตัวอย่าง

ทิสนา แจมมณี และคณะ (2522: 202) ให้ความหมายของกรณีตัวอย่าง (Case Study) ไว้ว่า เป็นวิธีการสอนซึ่งใช้กรณีหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง นำมาดัดแปลง และใช้กรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนได้ ศึกษาวิเคราะห์ อภิปรายร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจ และฝึกฝนหาทางแก้ปัญหา

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 640) ให้ความหมายของกรณีตัวอย่างไว้ว่า คือ สื่อการสอนที่สร้างขึ้นบนระบบปัญหาและการใช้ข้อมูลที่น่าสนใจ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีพัฒนาการและทักษะในเรื่องของการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การให้เหตุผล และมีแนวทางในการแก้ปัญหาได้

สรุปได้ว่า กรณีตัวอย่างคือ การนำเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง มาดัดแปลงให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ และอภิปรายร่วมกัน เป็นการพัฒนาความคิดและการตัดสินใจ

2) คุณค่าของกรณีตัวอย่าง

ทิสนา แจมมณี และคณะ (2522: 202) กล่าวว่า การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับรู้อย่างถี่ถ้วน และการอภิปรายถึงเรื่องราวต่างๆ จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำเอากรณีตัวอย่างที่คล้ายกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ทำให้การเรียนรู้มีความหมายกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

สมพงษ์ จิตระดับ (2530: 83) กล่าวว่า กรณีตัวอย่างเป็นสื่อที่น่าสนใจ สามารถสร้างขึ้นมาจากสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ในชีวิตประจำวัน ซึ่งน่าสนใจ น่าติดตาม และยังหาข้อสรุปไม่ได้ มาปรับใช้เป็นกรณีตัวอย่าง ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่น เสริมสร้างให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน การอภิปรายกลุ่ม

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า กรณีตัวอย่าง เป็นเทคนิคที่น่าสนใจ ช่วยพัฒนาผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่น ช่วยให้การเรียนการสอนน่าสนใจ และเข้าใจง่าย

3) การสร้างกรณีตัวอย่าง

การสร้างกรณีตัวอย่าง ผู้สอนจะต้องค้นคว้า กระจ่หรือร่นต่อข่าวคราว ความเคลื่อนไหว รู้จักสังเกต แล้วพิจารณาเลือกกรณีตัวอย่าง ที่สามารถนำมาปรับให้สอดคล้อง กับเนื้อหา เหมาะสมกับวัย ระดับวุฒิภาวะของผู้เรียน แนวทางในการสร้างกรณีตัวอย่าง มีดังนี้ (สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ 2539: 640)

1. เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง หรือมีส่วนใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของ คนในสังคม ไม่ควรเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเอง
2. เป็นเรื่องที่ยังหาข้อยุติหรือข้อสรุปไม่ได้ มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิด ของบุคคลหลายฝ่าย ทางเลือกของความคิดเห็นหรือคำตอบมีหลายแนวทางและเปิดกว้าง กรณี ตัวอย่างที่ไม่มีทางเลือกจะไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้
3. มีสาระน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดที่เป็นประโยชน์ ทำให้ ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง
4. มีข้อมูลต่างๆ เพียงพอในการกำหนดปัญหา และกรณีตัวอย่างไม่ควร ยากหรือง่ายเกินไป ที่จะแสดงความคิดเห็นทางเลือกและการตัดสินใจ
5. สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะกับวัยและประสบการณ์ของผู้เรียน
6. กรณีตัวอย่างควรเป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการ แสดงออก
7. กรณีตัวอย่างต้องมีคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายและแสดง ความคิดเห็น

ดังนั้น สรุปได้ว่า การสร้างกรณีตัวอย่าง ควรสร้างจากเรื่องจริงที่ยังคง เป็นประเด็นที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ มีสาระที่น่าสนใจ สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัย และมี ประเด็นให้ใช้อภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

4) การเขียนกรณีตัวอย่าง

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 640) กล่าวถึงการเขียน กรณีตัวอย่างไว้ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียน ปฏิบัติอย่างไร
2. รวบรวมข้อมูล เหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยการสังเกต การ สัมภาษณ์ ค้นคว้าเอกสาร หนังสือต่างๆ การเลือกสรรข้อมูลที่ตรงกับเรื่องราว มีสาระ ให้ข้อคิด

3. ระบุเหตุการณ์สำคัญของกรณีตัวอย่างให้ชัดเจน แบ่งเหตุการณ์และลำดับเรื่องราวให้ต่อเนื่อง
4. ลงมือเขียนกรณีตัวอย่าง โดยใช้สำนวนภาษาต่างๆ กะทัดรัด ไม่ยากเกินไป และเข้าใจ เพื่อให้ผู้เรียนติดตามต่อเนื่อง
5. ไม่ควรเขียนในลักษณะชี้ช่องทางให้ผู้เรียนตัดสินใจในแนวที่ครูต้องการ
6. กำหนดวิธีการแบ่งกลุ่ม วิเคราะห์ และเวลาที่ใช้ในการอภิปราย รวมทั้งกำหนดประเด็นปัญหา
7. การวิเคราะห์ การใช้ความคิด ควรมีทางแก้ปัญหาได้หลายๆ ทาง
8. ชื่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ บางครั้งต้องเปลี่ยนแปลง ไม่ควรระบุจริงตามที่เกิดขึ้น
9. จัดทำคู่มือการใช้กรณีตัวอย่าง

5) ประเภทของกรณีตัวอย่าง

ศุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 641-642) กล่าวว่าไว้ว่า สื่อการสอนประเภทนี้ สามารถผลิตได้จากสิ่งแวดล้อม ข่าว และเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน คำพูดหรือข้อวิจารณ์ที่น่าสนใจ เรื่องราวของบุคคลที่น่าสนใจ ได้แก่

1. ข่าวหนังสือพิมพ์ ข่าวเกี่ยวกับคุณธรรม ที่เป็นตัวอย่างที่ดี และสามารถปฏิบัติได้ด้วย
  2. เรื่องสั้น ที่มีเนื้อเรื่องไม่สลับซับซ้อนมากนัก มีเหตุการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดความรู้สึก เพื่อแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ต่อไป
  3. รูปภาพ รูปภาพที่เป็นเหตุการณ์ที่มีประเด็นปัญหา ที่ทำให้ผู้เรียนใช้แสดงความคิดเห็นอภิปรายได้
  4. บทสนทนาหรือคำพูด เป็นบทสนทนาหรือคำพูดที่แตกต่างกันในเรื่องเดียวกัน ตามความเชื่อ ค่านิยม นำมาเป็นหัวข้ออภิปราย
  5. เรื่องยาวตัดต่อ เป็นกรณีตัวอย่างที่มีเหตุการณ์เรื่องราวของบุคคลหลายคน มีสถานที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง เป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีประเด็นข้อสงสัยหลายๆ กรณี จึงต้องการตัดตอนเรื่องราวให้สั้นกระชับลงตามความเหมาะสมกับเรื่องราว และจำนวนผู้เรียน
- สรุปได้ว่า กรณีตัวอย่าง สามารถสร้างขึ้นได้หลายประเภท จากสิ่งแวดล้อม ข่าว เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน รวมถึงเรื่องราวของบุคคลหรือสถานที่ที่น่าสนใจ

6) การนำกรณีตัวอย่างไปใช้

ศุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2537: 239) กล่าวถึงการนำกรณีตัวอย่างไปใช้ ดังนี้

1. ศึกษาและกำหนดหัวข้อที่ต้องการสอน การตั้งความคิดรวบยอด
2. เลือกเรื่องราว กรณีตัวอย่างที่เหมาะสมกับหัวข้อ
3. กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของการนำไปใช้ จำนวนผู้เรียน วัน เวลา สถานที่
4. การนำไปใช้ในชั้นเรียน การเตรียมห้องเรียน
5. การเพิ่มเติมเนื้อหา
6. แนวสรุปและประเด็นที่นักเรียนควรได้รับ

7) ขั้นตอนในการใช้กรณีตัวอย่าง

กรณีตัวอย่างเป็นวิธีการจัดการที่นำเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ ให้เหตุผล อภิปรายร่วมกัน ตัดสินใจ โดยมีผู้เสนอแนะขั้นตอนในการใช้กรณีตัวอย่าง ดังนี้

อัจจิมา จินวาลา (2535: 8) แบ่งขั้นตอนกรณีตัวอย่าง ดังนี้

1. ผู้ดำเนินการบอกวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ให้ผู้เรียนรับรู้
  2. ผู้ดำเนินการเสนอกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียนศึกษา พร้อมทั้งตั้งคำถามหรือประเด็น เพื่อให้สมาชิกได้อภิปรายร่วมกัน
  3. ผู้ดำเนินการและผู้เรียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน
- จากที่กล่าวมา สรุปการใช้กรณีตัวอย่างเป็น 3 ขั้นตอน คือ
1. ขั้นนำ ผู้วิจัยบอกวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนทราบ
  2. ขั้นดำเนินการ ผู้วิจัยเสนอกรณีตัวอย่างให้ผู้เรียน ได้ศึกษาพร้อมประเด็นปัญหา คำถาม ให้ผู้เรียนได้ร่วมอภิปราย
  3. ขั้นสรุป ผู้วิจัยให้ผู้เรียนได้ร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม

8) งานวิจัยที่เกี่ยวกับกรณีตัวอย่าง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวกับกรณีตัวอย่าง ดังนี้ อัจจิมา จินวาลา (2535: 64) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มและกรณีตัวอย่าง ที่มีต่อความรับผิดชอบต่อ โรงเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคลองเสื่อน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยกรณีตัวอย่าง มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้วิจัยสนใจใช้เทคนิคกรณีตัวอย่างในการทดลองครั้งนี้ เพราะเห็นว่ากรณีตัวอย่างเป็นเทคนิคที่น่าสนใจ และจากเอกสารการวิจัยที่ได้ศึกษามา พบว่า กรณีตัวอย่างสามารถช่วยพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ

3.3.4 การอภิปรายกลุ่ม

1) ความหมายของการอภิปรายกลุ่ม

การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นเทคนิคที่ใช้การพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งของกลุ่มบุคคล

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524: 75) กล่าวถึง กระบวนการในการอภิปรายว่าเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะ ซึ่งครอบคลุมไปถึงกระบวนการคิด การใช้เหตุผล และการหาหลักฐานมาสนับสนุนทัศนะของตน สลับกันไป

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2529: 144) กล่าวถึงความหมายของการอภิปรายกลุ่มว่า คือการที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีเจตนาที่จะพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือปรึกษาหารือกัน ออกความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาที่มีอยู่ หรือแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและการถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 627) กล่าวว่า การอภิปรายกลุ่ม เป็นกระบวนการศึกษาปัญหา ประเด็นที่ได้รับมอบหมายให้หาคำตอบร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ช่วยขัดเกลาความคิดของบุคคล ในกลุ่มให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง มีความคิดเห็นในเรื่องราวเดียวกันอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล

กล่าวโดยสรุป การอภิปรายกลุ่ม หมายถึง การพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนะ และเป็นเทคนิคที่ช่วยให้บุคคลได้มีความคิดเห็นในเรื่องราวเดียวกันอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล

2) รูปแบบของการอภิปรายกลุ่ม

มีผู้กล่าวถึงการอภิปรายกลุ่มไว้ดังนี้

พุทชาติ เพชรสถิต (2535: 30) กล่าวถึงรูปแบบการอภิปรายกลุ่มว่า การอภิปรายกลุ่มในชั้นเรียน ประกอบด้วยสมาชิก 6-8 คน ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้พูดและผู้ฟัง โดยผลัดกันแสดงความคิดเห็น มีผู้ดำเนินการอภิปราย 1 คน เป็นผู้บอกเรื่องในการอภิปราย และการอภิปรายแบบนี้สมาชิกจะนั่งเป็นรูปวงกลม

สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 628) กล่าวว่า การอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นวิธีการที่ใช้กับผู้เรียน ประมาณ 7-10 คน ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้กับนักเรียน

จำนวนน้อยกว่านี้ อาจใช้การอภิปรายแบบระดมสมอง (Brain Storming) และเมื่อมีผู้เรียนมากกว่านี้ สามารถนำการอภิปรายแบบรอบวง (Circular Response) มาใช้ การอภิปรายยังมีรูปแบบและวิธีการใช้อีกมากมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับเนื้อหา เวลาที่ใช้ จำนวนผู้เรียน

จากที่กล่าวมา สรุปว่าการอภิปรายกลุ่ม หมายถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยมีสมาชิกกลุ่มประมาณ 6-10 คน ผลัดกันเป็นผู้พูดและผู้ฟัง มีผู้ทำหน้าที่ดำเนินรายการ เพื่อบอกหัวข้อเรื่องและช่วยให้การอภิปรายดำเนินไปให้สอดคล้องกับเนื้อหาและสมาชิกกลุ่ม

3) ขั้นตอนของการอภิปรายกลุ่ม

ในการดำเนินการอภิปรายกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย มีผู้กล่าวลำดับขั้นตอน ดังนี้

สมจิต สวธน ไพบูลย์ (2526: 120-121) กล่าวขั้นตอนของการอภิปรายไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

(1) ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นกำหนดรูปแบบ หัวข้อ วัตถุประสงค์ ขอบข่าย เวลาและบทบาทของการอภิปราย ได้แก่ ประธาน เลขานุการ และผู้ร่วมอภิปราย การให้เวลาในการเตรียมตัวหรือศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่จะอภิปราย

(2) ขั้นอภิปราย โดยถ้าครูเป็นผู้นำการอภิปราย ครูควรใช้คำถามประเภทกระตุ้นให้คิด ถามนักเรียนให้ทั่วถึง เสริมแรงให้นักเรียนกล้าพูดกล้าแสดงออก และถ้านักเรียนเป็นผู้นำการอภิปราย ครูผู้สอนควรจะต้องคอยดูแลช่วยเหลือ ให้ผู้นำอภิปรายและผู้ร่วมอภิปรายได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันอย่างทั่วถึง และบรรลุวัตถุประสงค์ของการอภิปราย

(3) ขั้นสรุปและอภิปรายผล ในขั้นนี้ครูให้นักเรียนช่วยกันสรุปเพื่อสำรวจดูความสนใจของนักเรียน ครูสังเกตการแสดงออกของนักเรียนในด้านความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล สังเกตการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนความคิดเห็นของคนอื่น ความมั่นใจ การพูดชัดเจน และการรู้จักซักถามผู้ร่วมอภิปรายด้วยตนเอง

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2539: 627-628) กล่าวว่า การดำเนินกิจกรรมการอภิปรายกลุ่มย่อย นักเรียนจะเป็นผลดำเนินกิจกรรมเองในทุกๆ ขั้นตอน โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

(1) การเลือกประธาน และเลขานุการของกลุ่ม บทบาทสมาชิกที่จำเป็นของนักเรียนบางคนในกลุ่ม การเป็นประธาน เลขานุการและบทบาทอื่นๆ ของนักเรียนในห้องเรียน ควรมีการผลัดเปลี่ยนและหมุนเวียนกันไป

(2) ประธานทำความเข้าใจในข้อตกลงกับสมาชิกในกลุ่ม ในเรื่องของ จุดมุ่งหมาย หัวข้อการอภิปราย ประเด็นปัญหาที่ได้รับมอบหมาย ให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

(3) ประธานกับสมาชิกกลุ่ม ตกลงร่วมกันเกี่ยวกับขั้นตอน วิธีการ ระเบียบข้อปฏิบัติในการดำเนินการอภิปราย เวลาที่นำมาใช้ เป็นต้น

(4) ประธานและสมาชิกกลุ่ม ร่วมกันดำเนินการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ที่ละเรื่อง ทีละประเด็นปัญหา ไม่ให้สับสนหรือออกนอก ประเด็นที่กำหนดไว้

(5) เลขานุการจดข้อการประชุม และสรุปผลการอภิปรายให้กลุ่มทราบ เป็นระยะๆ จนได้คำตอบหรือข้อสรุปที่เด่นชัดของกลุ่ม เลขานุการควรอ่านสรุปผลรวม ให้สมาชิก ทุกคนรับข้อตกลงนี้อีกครั้งหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนในการอภิปรายกลุ่มแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

(1) ขั้นนำ คือขั้นเตรียมการที่ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบของการอภิปราย ซึ่งแจ่งวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนทราบ การแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย มีการเลือกประธานและ เลขานุการ

(2) ขั้นดำเนินการ คือขั้นอภิปรายให้นักเรียนในกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นตามหัวข้อที่กำหนด โดยมีประธานทำหน้าที่ดำเนินการอภิปราย สมาชิกร่วมแสดงความคิดเห็น และเลขานุการทำหน้าที่จดบันทึกการประชุม

(3) ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย เมื่อตัวแทนกลุ่มรายงานผลการอภิปราย ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิดพิจารณาหาเหตุผลในการตอบคำถาม

(4) ขั้นสรุป ผู้เรียนและผู้วิจัยร่วมกันสรุป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการอภิปรายกลุ่มช่วยให้ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้พัฒนาทักษะทางสังคม พัฒนาคูณลักษณะที่พึงประสงค์ และ ยังช่วยให้การจัดกิจกรรมมีความน่าสนใจ และผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากกิจกรรมที่เข้าร่วม ซึ่งจะส่งผลให้การทดลองในครั้งนี้มีเทคนิคที่หลากหลาย กระตุ้นให้นักเรียน ได้พัฒนาความคิด เป็นแนวทางในการตัดสินใจพิจารณาเลือกค่านิยมที่เหมาะสมแก่ตน ซึ่งผู้วิจัยเลือกเทคนิคเหล่านี้ ไปใช้พัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนวตามกระบวนการทำค่านิยม ให้กระจ่าง เพื่อเพิ่มพฤติกรรม การ ประหยัดของนักเรียนต่อไป

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.1 แสดงแผนผังกรอบแนวคิดในการวิจัย